

СХВАЛЕНО

Засідання педагогічної ради комунального закладу

«Харківська гімназія №94 Харківської міської ради»

Протокол від

«26» травня 2023 р. № 6

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор комунального закладу
«Харківська гімназія №94
Харківської міської ради»

Н.В. Федорціва 2023 р.



ОСВІТНЯ ПРОГРАМА

комунального закладу «Харківська гімназія №94
Харківської міської ради» на 2023/2024 навчальний рік
для 5-6 класів

(адаптаційний цикл базової середньої освіти) за
вальдорфською педагогікою

ХАРКІВ - 2023

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА

для 5-6 класів (адаптаційний цикл базової середньої освіти) за вальдорфською педагогікою

Освітня програма *адаптаційного циклу базової середньої освіти (5-6 класи)* за вальдорфською педагогікою (далі Вальдорфська освітня програма) розроблена відповідно до Закону України «Про освіту», Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898, враховуючи «Основні характеристики (критерії) вальдорфської освіти», визначені Internationale Konferenz der Waldorfpädagogischen Bewegung (Haager Kreis) (Міжнародна Рада Вальдорфської освіти (Гаазьке Коло)), на виконання наказу МОН України від 15.09.2014 № 1044 «Про завершення узагальнюючого науково-методичного експерименту всеукраїнського рівня «Розвиток вальдорфської педагогіки в Україні» та впровадження педагогічної системи «Вальдорфська школа» у загальноосвітніх навчальних закладах». При розробці Вальдорфської освітньої програми були використані матеріали до навчальних планів К. Штокмайера та Т. Ріхтера, матеріали Освітньої програми початкової освіти за вальдорфською педагогікою¹ та Програм для Вальдорфських шкіл України².

Вальдорфська освітня програма визначає:

- ідейні засади та принципи діяльності закладів освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою;
- вимоги до осіб, які можуть розпочинати здобуття базової середньої освіти за вальдорфською педагогікою;
- форми організації освітнього процесу та систему внутрішнього забезпечення якості освіти;
- форми спостереження за навчальним поступом учнів та оцінювання цього поступу;
- загальний обсяг навчального навантаження, перелік та пропонований зміст освітніх галузей, а також логічну послідовність їх вивчення, що подано в рамках типового навчального плану закладів загальної середньої освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою (Додаток 1);
- очікувані результати навчання учнів подані в рамках навчальних програм для закладів загальної середньої освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою, які мають відповідні грифи МОН України, перелік яких наведено у Додатку 2.

¹ Мезенцева О. І. & Косенко Д. Ю. (2021). *Освітня програма початкової освіти за вальдорфською педагогікою*. Київ: НАІРІ.

² *Програми для вальдорфських шкіл України: 1–9 класи* (2009). Київ: Генеза.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Ідейні засади

Ідейні засади

Вальдорфська педагогіка – гуманістична система навчання та виховання дитини, створена на початку 20 століття, на сьогодні є загально визнаною та динамічно розвивається в усьому світі. Вальдорфська школа як практична реалізація імпульсів духовно-наукового людинознавства – антропософії Рудольфа Штайнера – будується на концепції, у центрі якої стоять ідеї про сутність людини, про закони розвитку людини та суспільства в цілому. Засновуючись на антропософському уявленні про людину як істоту, яка є не тільки продуктом спадкових факторів та впливу середовища, а істоту, що визначається насамперед індивідуальним духовним принципом, особистим «Я», вальдорфська педагогіка вбачає *сутність освітнього процесу* не тільки в передачі соціального досвіду дорослими та засвоєння його дітьми, а головним чином у всебічному розвитку, відповідно внутрішнім потребам особистості на різних вікових етапах, через гармонійне поєднання та вдосконалення мисленневих, емоційних і вольових функцій у процесі пізнавального та емоційно-вольового опрацювання навчального матеріалу. Учень / учениця Вальдорфської школи не просто сприймає матеріал на когнітивному рівні, а й переживає його в особистісному, концептуальному плані. Ідея «співпереживання у навчанні» створює передумови для глибокої інтеграції навчання, виховання та розвитку особистості дитини. Навчання у Вальдорфській школі має практичну, життєву спрямованість, його теоретичні аспекти постійно пов'язуються з конкретними життєвими реаліями, що сприяє ефективній соціальній адаптації учнів.

Головною метою вальдорфської педагогіки є світоглядне, соціальне і професійне самовизначення кожної окремої особистості в контексті усвідомлення власної індивідуальної свободи та відповідальності.

Ідеї вальдорфської педагогіки співзвучні як з кращими гуманістичними традиціями української педагогіки, так і з сучасними концепціями розвитку освіти.

Принципи

Базуючись на принципах освітньої діяльності закладів освіти України, визначених Законом України «Про освіту», Вальдорфська освітня програма реалізує систему взаємопов'язаних соціофілософських і загальнопедагогічних *принципів* діяльності Вальдорфських шкіл.

Соціофілософські принципи вальдорфської педагогіки є метасвітоглядними, оскільки носять загальнолюдський характер, а саме:

1. **Гуманістична спрямованість** – визнання цінності людини як особистості, її права на вільний розвиток та прояв своїх здібностей.

2. **Принцип демократизації** передбачає усунення авторитарного стилю виховання, гуманізацію взаємин між вихователями і вихованцями, їх співробітництво, охоплює усі рівні управління та структури освітнього процесу.

3. **Принцип поєднання національного та загальнолюдського** – вихід до загальнолюдського через вивчення національної та світової культури.

4. **Принцип релігійної толерантності** – не пропагувати жодної релігійної конфесії, але залучати до змісту освітнього процесу загальнолюдські надбання світової духовної культури.

5. **Принцип гармонізації родинного та суспільного виховання** передбачає єдність педагогічних вимог школи, сім'ї і громадськості, психолого-педагогічний супровід родинного виховання як важливої ланки виховного процесу і забезпечення просвіти батьків з метою підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності та педагогічної культури.

6. **Принцип поєднання соціального та індивідуального:** формування самостійної, самодостатньої особистості, яка вмє поважати та відчувати потреби оточення і позитивно впливати на розвиток та реалізацію інших людей. Необхідною передумовою для втілення цього принципу є розуміння важливості співпраці педагогів, батьків та оточення.

7. **Принцип свободи у самовизначенні.** Кінцева мета виховання – світоглядне, соціальне і професійне вільне самовизначення кожної окремої особистості в контексті культурного усвідомлення своєї індивідуальної свободи і відповідальності.

Загальнопедагогічні принципи вальдорфської педагогіки, створюючи теоретичну і практичну базу реалізації виховання на основі втілення в освітню практику пріоритету людинопізнання, забезпечують послідовність і безперервність процесу виховання й навчання, постійну динаміку освітнього процесу, реалізуються на власне антропософських підходах до пізнання природи людини:

1. **Принцип дитиноцентризму** - вибір змісту та методів виховання й навчання з орієнтацією насамперед на конкретну дитину, на актуальний стан конкретної групи дітей та перспективи саме їхнього розвитку. Індивідуальних підхід до кожного учня, урахування темпераменту, особистих якостей, конкретних сімейних обставин тощо.

2. **Принцип поваги до особистості дитини**, до її почуттів, здібностей та потенційних можливостей. Педагог уникає способів мотивації до навчання, що ґрунтується на егоїзмі, честолюбстві та страху.

3. **Принцип цілісного охоплення природи людини** – принцип побудови освітнього процесу на основі антропологічної науки про цілісність психічного, духовного і фізичного єства людини та розуміння органічних метаморфоз.

4. **Принцип вікової відповідності.** Закони духовного і фізичного розвитку, процеси, зміни, які відбуваються у внутрішньому світі дитини на кожному етапі, слугують головними орієнтирами освітньої діяльності.

5. **Принцип різнобічності й гармонійності:** гармонійне поєднання факторів розвитку інтелектуальних, почуттєвих та вольових якостей особистості.

6. **Принцип наступності** означає проходження ряду етапів, протягом яких поступово ускладнюються й урізноманітнюються зміст та напрями освітньої діяльності.

7. **Принцип пов'язаності з життям:** навчання повинно мати практичне спрямування, діяльнісний підхід, виховна та навчальна робота повинні мати постійний зв'язок з реаліями і ритмами оточення.

8. **Принцип обов'язкового чуттєвого переживання** передбачає поєднання пізнавального та емоційно-вольового опрацювання дітьми матеріалу, що подається.

9. **Принцип педагогічної свободи вчителя:** творче використання освітніх програм, свобода у виборі навчального матеріалу, що відповідає особливостям конкретного класу й тим проблемам, які прагне вирішити педагог.

Вимоги до осіб, які можуть розпочинати здобуття базової середньої освіти за вальдорфською педагогікою

Базова середня освіта за вальдорфською педагогікою є логічним продовженням початкової освіти за вальдорфською педагогікою, що регламентується освітньою та навчальними програмами, які мають відповідні грифи МОН України. Зазначені програми повністю відповідають вимогам Державного стандарту початкової освіти, й учні закладів освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою, складають відповідне тестування у формі ДПА. Отже, на етапі здобуття базової середньої освіти учні можуть зробити вільний вибір щодо продовження освіти за вальдорфською педагогікою, або зміни закладу освіти на такий, що реалізує Типову освітню програму для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (Наказ МОН України від 19.02.2021 р. № 235).

Особи з особливими освітніми потребами можуть розпочинати здобуття базової середньої освіти за вальдорфською педагогікою за інших умов.

Форми організації освітнього процесу

Вальдорфська педагогіка розглядає 1–9 класи як єдиний великий період, який, у свою чергу, розподіляється на три якісно різні етапи: 1–3, 4–6, 7–9 класи. Ця єдність і водночас диференціація істотно позначаються як на змісті, так і на методах, прийомах навчання і формах організації освітнього процесу. Таким чином, важлива особливість Вальдорфської школи полягає у відсутності різких переходів між різними ступенями навчання. Вони відбуваються плавно, без швидких змін у характері та організації навчання. Кожний наступний ступінь пов'язується з попереднім, що створює комфортні умови для учнів. Така плавність відповідає сучасним тенденціям розвитку системи освіти щодо навчання у початковій школі. У багатьох країнах здійснено перехід до 6-річної початкової школи зі збереженням одного вчителя, що викладає всі загальноосвітні предмети.

У Вальдорфській школі основний учитель/вчителька супроводжує дітей протягом 8 років їхнього навчання, до періоду статевої зрілості, що дає змогу учням пройти вікові кризи більш гармонійно, адже особистісний емоційний зв'язок з учителем/вчителькою має істотне значення. Досвід роботи підтверджує, що викладання загальноосвітніх предметів одним учителем/вчителькою *можливе* за умови достатньо високого рівня професійної фахової підготовки. Цьому сприяє і співробітництво з колегами: вчителями іноземних мов, технологій, фізичної культури, евритмії та інших. Усі педагоги, що працюють з класом, створюють групу — «Колегію класу», яка на своїх радах обговорює важливі питання освітнього процесу та координує спільні проекти.

Характерною ознакою вальдорфської педагогіки є те, що побудова освітніх програм здійснюється відповідно до ритму навчального року, тижня і навіть дня, що сприяє раціональному використанню періодів готовності до сприймання, руху і спокою. Це дає змогу істотно знизити рівень напруги і зберегти здоров'я дітей. Теоретичні, практичні й художні можливості навчального матеріалу використовуються у такий спосіб, щоб забезпечити заплановану зміну етапів уроку.

Методика навчання побудована на ритмічній зміні трьох фаз:

Фаза пізнання — переживання, спостереження, експериментування.

Фаза розуміння — спогади, описи, характеристики, замальовки.

Фаза оволодіння матеріалом — переробка, аналіз, узагальнення.

При цьому слід зазначити, що досягнення третьої фази здебільшого не відбувається в межах одного уроку. Після переживання та опису зазвичай настає пауза, коли учень / учениця активно опрацьовує і засвоює матеріал, а узагальнення матеріалу та якісний крок у вивченні теми відбувається наступного дня.

Особливістю організації освітнього процесу Вальдорфської школи є врахування кількості «епохальних» і щотижневих уроків при розрахунках щотижневого та річного розподілу годин певних предметів. Метод *епохально-інтегрованого викладання* передбачає протягом 2–4 тижнів розпочинати навчальний день учнів з вивчення певного навчального предмету на «Головному уроці»³, тривалість якого 90 (45+45) для 5-9х класів. Ритм роботи на цьому уроці будується у такий спосіб, що час концентрації саме на навчальному матеріалі, а отже безперервна навчальна діяльність учнів не суперечить п. 4 статті 10 Закону України «Про повну загальну середню освіту».

«Головний урок» у Вальдорфській школі включає такі структурні компоненти: узагальнення матеріалу попереднього дня, обговорення експериментів, пошук пояснень або законів, введення нового матеріалу через активну діяльність учнів, самостійна робота з метою перевірки, групова робота тощо. При цьому важливим є оптимальний відбір комплексу методів, що забезпечують розвиток мислення, почуттів, волі як протягом навчального дня, так і впродовж «епохи» в цілому.

«Головний урок» умовно ділиться на 3 етапи:

- *ритмічна частина* тривалістю близько 15-20 хв. Учні, в залежності від віку та педагогічних задач, виконують рухово-ритмічні, мовно-рецитативні, сенсорно-регулятивні, музичні, художні, математичні вправи, дидактичні ігри, соціальні вправи. Ця частина уроку має велике значення для розвитку емоційно-вольової сфери, соціальних навичок учнів і, разом з тим, зміст ритмічної частини, як правило, пов'язаний зі змістом епохи, що дає можливість систематично, протягом року повторювати і закріплювати навчальний матеріал;

- *основна частина* – це концентрація на навчальному матеріалі тривалістю близько 45 хв. у 5-9 класах. Друга частина уроку власне і є предметом епохи, в ході якої також має місце ритмічна зміна видів діяльності, спрямованих на сприймання та засвоєння учнями навчального матеріалу, виконання самостійних вправ, в ході яких учні мають можливість формувати практичні навички та уміння;

- *розповідь* (близько 25-30 хв.) вчителем різноманітних за жанром історій, з урахуванням психолого-вікових особливостей учнів, що передбачені змістом програми або історії морального спрямування, доповіді учнів, презентації рефератів, індивідуальних проєктів тощо. Матеріалом для цих розповідей є історії, що пов'язані з відкриттями, винаходами, біографіями видатних особистостей або матеріал, що учні готують самостійно безпосередньо до теми уроку.

³ *Die Hauptunterricht* – в перекладі з нім. «Головний урок» – поняття, властиве дидактиці Вальдорфської школи.

Метод епохально-інтегрованого викладання, реалізований зокрема через «Головний урок», та наявність у Вальдорфській освітній програмі художньо-ремісничого циклу предметів дає можливість уникнути перевтомлення учнів: розумове навантаження ритмічно змінюється художньо-ремісничою діяльністю, що поповнює фізичні й творчі сили дитини. Починаючи з третього класу, учні залучаються до навчальної практики, яка проходить у вигляді, так званих, «виїзних епох», коли класи відповідно віку займаються практичною діяльністю.

Епохально-інтегрований метод містить у собі багато можливостей для здійснення міжпредметних зв'язків та розвитку усного мовлення, підвищує ефективність уроку, значно скорочує години при викладанні деяких тем, дозволяє продуктивніше вибудовувати систему домашніх завдань. Освітній процес за вальдорфською педагогікою забезпечує в рівній мірі реалізацію усіх освітніх галузей.

Відповідно до особливостей методики, освітній процес за вальдорфською педагогікою протягом року супроводжується проведенням навчальних виїзних екскурсій, мистецьких проєктів, щорічних вистав, шкільних та міжшкільних проєктів, походів, практик тощо. У цій роботі педагоги керуються зміною пір року, сезонними святами, враховується також й те, що внутрішня активність дітей підвищується восени, поглиблюється з наближенням зими і знижується навесні, коли діяльність спрямовується назовні. Сезонний ритм береться до уваги як у процесі вивчення навчальних предметів, так і під час підготовки традиційних шкільних свят.

Після «Головного уроку» проводяться уроки тижневого циклу, що вимагають ритмічного повторення та систематичних вправ: іноземні мови, евритмія, фізична культура, музика, художньо-практична діяльність: рукоділля та ремесло, живопис та ліплення, які організовуються в традиційному хронометражі: для 5-9 кл. – 45 хв. В усіх навчальних предметах використовується *інтегративний підхід*, тобто уроки ритмічного повторення, відповідно до специфіки навчального предмету, використовують за основу структуру «Головного уроку», поєднуючи художні елементи, соціальні вправи, мовно-рецитативні, ритмічні та дидактичні ігри, музичні елементи тощо.

Форми організації освітнього процесу можуть уточнюватись та розширюватись у змісті окремих предметів за умови виконання державних вимог Державного стандарту та окремих предметів протягом навчального року. Вибір форм і методів навчання вчитель/вчителька визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у навчальних програмах окремих предметів.

Слід також зазначити, що в освітньому процесі за вальдорфською педагогікою обмежено використовуються підручники й аудіовізуальні засоби у зв'язку з тим, що вони можуть послабити контакт між учителем та учнями, знизити власну творчу активність дітей. Частіше використовуються книги для читання, першоджерела, збірки текстів, власні записи. У зошитах «епох» учні самі структурують інформацію, роблять замальовки, рисунки, схеми, виконують творчі завдання, створюючи у такий спосіб власні підручники.

Система внутрішнього забезпечення якості освіти передбачає:

- кадрове забезпечення освітньої діяльності;
- навчально-методичне забезпечення освітньої діяльності;
- матеріально-технічне забезпечення освітньої діяльності;
- якість проведення навчальних занять;
- моніторинг навчального поступу учнів.

Завданнями системи внутрішнього забезпечення якості освіти є:

- оновлення методичної бази освітньої діяльності;
- контроль за реалізацією освітнього процесу;
- моніторинг та оптимізація стану соціально-психологічного середовища закладу освіти;
- розробка рекомендацій щодо покращення якості освітньої діяльності;
- забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Загальний обсяг навчального навантаження та орієнтовна тривалість і можливі взаємозв'язки освітніх галузей, предметів, дисциплін.

Загальний обсяг навчального навантаження для учнів 5-6-х класів закладів загальної середньої освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою, сформовано відповідно до Базового навчального плану закладів загальної середньої освіти для класів (груп) з українською мовою навчання (Додаток 23 до Державного стандарту базової середньої освіти).

Детальний розподіл навчального навантаження на тиждень окреслено у Навчальному плані для закладів загальної середньої освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою (далі – Навчальний план). Навчальний план, дає цілісне уявлення про зміст і структуру адаптаційного циклу базової середньої освіти за вальдорфською педагогікою, встановлює погодинне співвідношення між окремими предметами за роками навчання, визначає гранично допустиме тижневе навантаження учнів. Навчальний план передбачає реалізацію освітніх галузей Базового навчального плану Державного стандарту через окремі предмети,

корелюється з «Основними характеристиками (критеріями) вальдорфської освіти», визначеними Internationale Konferenz der Waldorfpädagogischen Bewegung (Haager Kreis) (Міжнародний форум Вальдорфської освіти (Гаазьке Коло)), розроблені на основі Типових навчальних планів Вальдорфських загальноосвітніх навчальних закладів I-III ступенів (Наказ МОН України від 02.07.2014 р. № 780), які були апробовані та реалізуються в закладах освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою. Вони охоплюють інваріантну складову, сформовану на державному рівні, яка є спільною для всіх закладів загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування і форм власності, та варіативну складову.

Варіативна складова навчального плану закладу освіти визначається закладами загальної середньої освіти самостійно, враховуючи особливості організації освітнього процесу та індивідуальних освітніх потреб учнів, особливості регіону, рівень навчально-методичного та кадрового забезпечення закладу і відображається в освітніх програмах закладів освіти.

Варіативна складова навчальних планів використовується на:

підсилення предметів інваріантної складової. У такому разі розподіл годин на вивчення тієї чи іншої теми навчальної програми здійснюється вчителем/вчителькою самостійно. Розподіл годин фіксується у календарному плані, який погоджується директором закладу освіти чи його заступником. Вчитель/вчителька зазначає проведені уроки у частині класного журналу, відведеного для предмета, на підсилення якого використано зазначені години;

запровадження факультативів, курсів за вибором;

індивідуальні заняття та консультації.

Варіативність змісту базової середньої освіти реалізується також через запровадження в навчальних програмах резервного часу, що створює простір для задоволення освітніх потреб учнів, вирівнювання їх досягнень, розвитку наскрізних умінь тощо.

В основу систематизації матеріалів Навчального плану для закладів освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою, покладено освітні галузі Державного стандарту базової середньої освіти, а саме: «Мовно-літературна», «Математична», «Інформатична», «Природничка», «Громадянська та історична», «Соціальна і здоров'язбережувальна», «Мистецька», «Технологічна» та «Фізична культура».

Освітня галузь «Мовно-літературна» реалізується через навчальні предмети «Українська мова», «Іноземні мови», «Література (українська та зарубіжна)» та «Мистецтво мовлення».

Освітня галузь «Математична» та «Інформатична» реалізується через інтегрований курс «Математика та основи інформатики».

Освітні галузі «Природнича» та «Соціальна і здоров'язбережувальна» реалізуються через інтегрований курс «Природознавство».

Окрім того збереження здоров'я дітей належить до головних завдань школи. Теми освітньої галузі «Соціальна і здоров'язбережувальна» щодо формування навичок здорового способу життя та безпечної поведінки, культури спілкування, морально-етичного виховання та духовного розвитку особистості інтегрується у зміст усіх предметів Навчального плану для закладів освіти, що працюють за вальдорфською педагогікою, втілюються в проєктній та позакласній діяльності, вносяться у план виховної роботи.

Освітня галузь «Громадянська та історична» реалізується через інтегрований курс «Історія (Україна і світ)».

Освітня галузь «Мистецька» реалізується навчальними предметами «Образотворче мистецтво» та «Музичне мистецтво».

Освітня галузь «Технологічна» реалізується через предмет «Технології».

Освітня галузь «Фізична культура» реалізується навчальними предметами «Фізична культура» та специфічним для Вальдорфських шкіл світу предметом «Евритмія» (Мистецтво руху).

Для недопущення перевантаження учнів необхідно враховувати їх навчання в закладах освіти іншого типу (художніх, музичних, спортивних школах тощо). Так, у закладах загальної середньої освіти за рішенням педагогічної ради при оцінюванні учнів дозволяється враховувати результати їх навчання з відповідних предметів (музика, фізична культура та ін.) у позашкільних закладах.

Гранична наповнюваність класів та тривалість уроків встановлюються відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту».

Поділ класів на групи при вивченні окремих предметів здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 № 128 «Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 6 березня 2002 року за № 229/6517 (зі змінами). Згідно з рішеннями місцевих органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування класи можуть ділитися на групи і при меншій наповнюваності від

нормативної, а також при вивченні інших предметів за рахунок зекономлених бюджетних асигнувань та залучення додаткових коштів. Поділ класів на групи може здійснюватися при вивченні окремих предметів з мистецьких дисциплін та предметів художньо-ремісничого циклу, оскільки такі заняття потребують індивідуальних консультацій та спеціального обладнання.

Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти години предметів «Фізична культура» та «Евритмії» як предмету, пов'язаного з руховою активністю учнів, не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Навчальні плани зорієнтовані на роботу основної школи за 5-денним навчальним тижнем.

Очікувані результати навчання здобувачів освіти.

Відповідно до мети та загальних цілей, окреслених у Державному стандарті, визначено завдання, які має реалізувати вчитель/вчителька у рамках кожної освітньої галузі. Результати навчання повинні робити внесок у формування ключових компетентностей учнів.

№ з/п	Ключові компетентності	Компоненти
1	Спілкування державною (і рідною — у разі відмінності) мовами	<p>Уміння: ставити запитання і розпізнавати проблему; міркувати, робити висновки на основі інформації, поданої в різних формах (у текстовій формі, таблицях, діаграмах, на графіках); розуміти, пояснювати і перетворювати тексти задач (усно і письмово), грамотно висловлюватися рідною мовою; доречно та коректно вживати в мовленні термінологію з окремих предметів, чітко, лаконічно та зрозуміло формулювати думку, аргументувати, доводити правильність тверджень; уникнення невнормованих іншомовних запозичень у спілкуванні на тематику окремого предмета; поповнювати свій словниковий запас.</p> <p>Ставлення: розуміння важливості чітких та лаконічних формулювань.</p> <p>Навчальні ресурси: означення понять, формулювання властивостей, доведення правил, теорем</p>

2	Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння: здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною програмою; розуміти на слух зміст автентичних текстів; читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту; здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань; використовувати у разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів; ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування.</p> <p>Ставлення: критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб; висловлювати свої думки, почуття та ставлення; адекватно використовувати досвід, набутий у вивченні рідної мови та інших навчальних предметів, розглядаючи його як засіб усвідомленого оволодіння іноземною мовою; обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб; ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов.</p> <p>Навчальні ресурси: словники, довідкова література, мультимедійні засоби, адаптовані іншомовні тексти.</p>
3	Математична компетентність	<p>Уміння: оперувати текстовою та числовою інформацією; встановлювати відношення між реальними об'єктами навколишньої дійсності (природними, культурними, технічними тощо); розв'язувати задачі, зокрема практичного змісту; будувати і досліджувати найпростіші математичні моделі реальних об'єктів, процесів і явищ, інтерпретувати та оцінювати результати; прогнозувати в контексті навчальних та практичних задач; використовувати математичні методи у життєвих ситуаціях.</p> <p>Ставлення: усвідомлення значення математики для повноцінного життя в сучасному суспільстві, розвитку технологічного, економічного й оборонного потенціалу держави, успішного вивчення інших предметів.</p> <p>Навчальні ресурси: розв'язування математичних задач, і обов'язково таких, що моделюють реальні життєві</p>

		ситуації
4	Основні компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння: розпізнавати проблеми, що виникають у довкіллі; будувати та досліджувати природні явища і процеси; послуговуватися технологічними пристроями.</p> <p>Ставлення: усвідомлення важливості природничих наук як універсальної мови науки, техніки та технологій. усвідомлення ролі наукових ідей в сучасних інформаційних технологіях</p> <p>Навчальні ресурси: складання графіків та діаграм, які ілюструють функціональні залежності результатів впливу людської діяльності на природу</p>
5	Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння: структурувати дані; діяти за алгоритмом та складати алгоритми; визначати достатність даних для розв'язання задачі; використовувати різні знакові системи; знаходити інформацію та оцінювати її достовірність; доводити істинність тверджень.</p> <p>Ставлення: критичне осмислення інформації та джерел її отримання; усвідомлення важливості інформаційних технологій для ефективного розв'язування математичних задач.</p> <p>Навчальні ресурси: візуалізація даних, побудова графіків та діаграм за допомогою програмних засобів</p>
6	Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: визначати мету навчальної діяльності, відбирати й застосовувати потрібні знання та способи діяльності для досягнення цієї мети; організовувати та планувати свою навчальну діяльність; моделювати власну освітню траєкторію, аналізувати, контролювати, коригувати та оцінювати результати своєї навчальної діяльності; доводити правильність власного судження або визнавати помилковість.</p> <p>Ставлення: усвідомлення власних освітніх потреб та цінності нових знань і вмінь; зацікавленість у пізнанні світу; розуміння важливості вчитися впродовж життя; прагнення до вдосконалення результатів своєї діяльності.</p> <p>Навчальні ресурси: моделювання власної освітньої</p>

		траєкторії
7	Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння: генерувати нові ідеї, вирішувати життєві проблеми, аналізувати, прогнозувати, ухвалювати оптимальні рішення; використовувати критерії раціональності, практичності, ефективності та точності, з метою вибору найкращого рішення; аргументувати та захищати свою позицію, дискутувати; використовувати різні стратегії, шукаючи оптимальних способів розв'язання життєвого завдання.</p> <p>Ставлення: ініціативність, відповідальність, упевненість у собі; переконаність, що успіх команди – це й особистий успіх; позитивне оцінювання та підтримка конструктивних ідей інших.</p> <p>Навчальні ресурси: завдання підприємницького змісту (оптимізаційні задачі)</p>
8	Соціальна і громадянська компетентності	<p>Уміння: висловлювати власну думку, слухати і чути інших, оцінювати аргументи та змінювати думку на основі доказів; аргументувати та відстоювати свою позицію; ухвалювати аргументовані рішення в життєвих ситуаціях; співпрацювати в команді, виділяти та виконувати власну роль в командній роботі; аналізувати власну економічну ситуацію, родинний бюджет; орієнтуватися в широкому колі послуг і товарів на основі чітких критеріїв, робити споживчий вибір, спираючись на різні дані.</p> <p>Ставлення: ощадливість і поміркованість; рівне ставлення до інших незалежно від статків, соціального походження; відповідальність за спільну справу; налаштованість на логічне обґрунтування позиції без передчасного переходу до висновків; повага до прав людини, активна позиція щодо боротьби із дискримінацією.</p> <p>Навчальні ресурси: завдання соціального змісту</p>
9	Обізнаність і самовираження у сфері культури	<p>Уміння: грамотно і логічно висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог, враховуючи національні та культурні особливості співрозмовників та</p>

		<p>дотримуючись етики спілкування і взаємодії; враховувати художньо-естетичну складову при створенні продуктів своєї діяльності (малюнків, текстів, схем тощо).</p> <p>Ставлення: культурна самоідентифікація, повага до культурного розмаїття у глобальному суспільстві; усвідомлення впливу окремого предмета на людську культуру та розвиток суспільства.</p> <p>Навчальні ресурси: математичні моделі в різних видах мистецтва</p>
10	Екологічна грамотність і здорове життя	<p>Уміння: аналізувати і критично оцінювати соціально-економічні події в державі на основі різних даних; враховувати правові, етичні, екологічні і соціальні наслідки рішень; розпізнавати, як інтерпретації результатів вирішення проблем можуть бути використані для маніпулювання.</p> <p>Ставлення: усвідомлення взаємозв'язку кожного окремого предмета та екології на основі різних даних; ощадне та бережливе відношення до природних ресурсів, чистоти довкілля та дотримання санітарних норм побуту; розгляд порівняльної характеристики щодо вибору здорового способу життя; власна думка та позиція до зловживань алкоголю, нікотину тощо.</p> <p>Навчальні ресурси: навчальні проєкти, завдання соціально-економічного, екологічного змісту; задачі, які сприяють усвідомленню цінності здорового способу життя</p>

Такі ключові компетентності, як уміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя, соціальна та громадянська компетентності можуть формуватися відразу засобами усіх предметів, через міждисциплінарні проєкти, екологічні та благодійні акції, виховні заходи тощо. Наскрізні лінії є засобом інтеграції ключових і загальнопредметних компетентностей, окремих предметів та предметних циклів; їх необхідно враховувати при формуванні освітнього середовища закладу освіти. Наскрізні лінії є соціально значимими надпредметними темами, які допомагають формуванню в учнів уявлень про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати

отримані знання у різних ситуаціях.

Навчання за наскрізними лініями реалізується насамперед через:

організацію освітнього середовища — зміст та цілі наскрізних тем враховуються при формуванні духовного, соціального і фізичного середовища навчання;

окремі предмети — виходячи із наскрізних тем при вивченні предмета проводяться відповідні трактовки, приклади і методи навчання, реалізуються надпредметні, міжкласові, загальношкільні та міжшкільні проекти.

Наскрізна лінія	Коротка характеристика
Екологічна безпека й сталій розвиток	<p>Формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.</p> <p>Проблематика наскрізної лінії реалізується через завдання з реальними даними про використання природних ресурсів, їх збереження та примноження. Аналіз цих даних сприяє розвитку бережливого ставлення до навколишнього середовища, екології, формуванню критичного мислення, вміння вирішувати проблеми, критично оцінювати перспективи розвитку навколишнього середовища і людини. Можливі уроки на відкритому повітрі.</p>
Громадянська відповідальність	<p>Сприятиме формуванню відповідального члена громади і суспільства, що розуміє принципи і механізми функціонування суспільства. Ця наскрізна лінія освоюється в основному через колективну діяльність (дослідницькі роботи, роботи в групі, проекти тощо), яка поєднує окремі предмети між собою і розвиває в учнів готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності і думок.</p> <p>Вивчення окремого предмета має викликати в учнів якомога більше позитивних емоцій, а її зміст — бути націленим на виховання порядності, старанності, систематичності, послідовності, посидючості і чесності. Приклад вчителя покликаний зіграти важливу роль у формуванні толерантного ставлення до товаришів, незалежно від рівня навчальних досягнень.</p>

Здоров'я і безпека	<p>Завданням наскрізної лінії є становлення учня як емоційно стійкого члена суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя і формувати навколо себе безпечне життєве середовище.</p> <p>Реалізується через завдання з реальними даними про безпеку і охорону здоров'я (текстові завдання, пов'язані з середовищем дорожнього руху, рухом пішоходів і транспортних засобів). Варто звернути увагу на проблеми, пов'язані із ризиками для життя і здоров'я. Вирішення проблем, знайдених з «ага-ефектом», пошук оптимальних методів вирішення і розв'язування задач тощо, здатні викликати в учнів чимало радісних емоцій.</p>
Підприємливість і фінансова грамотність	<p>Наскрізна лінія націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння учнями практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо).</p> <p>Ця наскрізна лінія пов'язана з розв'язуванням практичних завдань щодо планування господарської діяльності та реальної оцінки власних можливостей, складання сімейного бюджету, формування економного ставлення до природних ресурсів.</p>

Необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість. Доцільно, де це можливо, не лише показувати виникнення факту із практичної ситуації, а й по можливості створювати умови для самостійного виведення нового знання, перевірки його на практиці і встановлення причинно-наслідкових зв'язків шляхом створення проблемних ситуацій, організації спостережень, дослідів та інших видів діяльності. Формуванню ключових компетентностей сприяє встановлення та реалізація в освітньому процесі міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, а саме: змістово-інформаційних, операційно-діяльнісних і організаційно-методичних. Їх використання посилює пізнавальний інтерес учнів до навчання і підвищує рівень їхньої загальної культури, створює умови для систематизації навчального матеріалу і формування наукового світогляду. Учні набувають досвіду застосування знань на практиці та перенесення їх в нові ситуації.

Форми спостереження за навчальним поступом учнів та оцінювання цього поступу

Від початку заснування Вальдорфська школа не розглядала бальну оцінку як мотивуючий чи стимулюючий засіб навчання. Оцінювання у вальдорфській педагогіці носить характер спостереження за навчальним поступом учнів та має на меті: підтримати їхній розвиток, вибудувувати індивідуальну траєкторію розвитку учня / учениці, діагностувати досягнення на кожному з етапів процесу навчання, виховувати ціннісні якості особистості, стимулювати бажання навчатися, уникати побоювання помилитися, формувати переконання у власних можливостях та здібностях.

Роботу учнів 1–8 класів пропонується оцінювати в процесі навчання *вербально*, ґрунтуючись на досягненнях учня/учениці «відносного самого себе», на індивідуальний його/її прогрес. Кожен учитель/вчителька, враховуючи програму та виходячи з цілей викладання предмета, конкретизує *задачі*, що ставить перед учнем/ученицею, маючи на меті досягнення ним/нею конкретних умінь чи засвоєння конкретних знань. Упродовж епохи чи року вчитель/вчителька відстежує виконання кожної задачі кожним конкретним учнем/ученицею. Контроль за виконанням задач відбувається у формі спостереження за роботою учня/учениці в зошиті на уроці, перевірки виконання домашніх завдань, самостійних чи контрольних робіт, участю в індивідуальних і колективних проєктах тощо. Доповнюється картина розвитку особистості описом його/її здатності до самостійної роботи, активності роботи в класі, описом особливостей темпераменту, соціальної включеності тощо. В кінці такого опису – коментар про індивідуальний прогрес та рекомендації щодо подальшої роботи.

На основі такого моніторингу для учнів 1–4 класів наприкінці року складається розширена характеристика особистісного розвитку учня/учениці в усіх навчальних предметах, особливості його/її розвитку на певному етапі, соціальна ситуація та ін., яка може також містити індивідуальний вірш (байку чи казку), складений на основі рекомендацій Р. Штайнера, що слугує терапевтичним засобом для кожної конкретної дитини, та *видається батькам*.

Учні 5–8 класів отримують наприкінці семестру «*Залікові листи*» *особисто*, складені за тими самими критеріями, але у більш стислій формі. В таких листах вказуються «Рівні» досягнень, які відповідають рівням, визначеним МОН України, а саме:

- перший рівень – *початковий* (1–3 бали). Відповідь учня фрагментарна, характеризується початковими уявленнями про предмет вивчення;
- другий рівень – *середній* (4–6 балів). Учень відтворює основний навчальний матеріал, здатний виконувати завдання за зразком, володіє елементарними вміннями навчальної діяльності;

- третій рівень – *достатній* (7–9 балів). Учень знає істотні ознаки понять, явищ, зв'язки між ними, вміє пояснити основні закономірності, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями (аналізом, абстрагуванням, узагальненням). Відповідь учня правильна, логічна, обґрунтована, хоча їй бракує власних суджень;

- четвертий рівень – *високий* (10–12 балів). Знання учня є глибокими, міцними, системними; учень вміє застосовувати їх для виконання творчих завдань, його навчальна діяльність позначена вмінням самостійно оцінювати різноманітні ситуації, явища і факти, виявляти й відстоювати особисту позицію.

Таке оцінювання, при переведенні учня/учениці до іншої школи, що працює за традиційною системою, переноситься у таблиць та особову справу у вигляді балів.

Учні 9–11 класів отримують «Залікові листи» з рекомендаціями вчителів, але із зазначенням балів – відповідно до 12-бальної шкали (системи) оцінювання навчальних досягнень учнів, визначеної наказом МОН України від 21.08.2013 № 1222.

Окрім документальної фіксації діагностики та моніторингу особистісного розвитку учня/учениці впродовж року проводяться індивідуальні зустрічі з батьками та учнями, співбесіди, Психолого-педагогічні колегії-консиліуми «Розгляд дитини».

Освітня програма закладу загальної середньої освіти, що працює за вальдорфською педагогікою, для адаптаційного циклу базової середньої освіти (5-6 класи) має передбачати досягнення учнями результатів навчання (компетентностей), визначених Державним стандартом.

На основі освітньої програми закладу освіти, цей заклад складає та затверджує навчальний план закладу освіти, що конкретизує організацію освітнього процесу.

Навчальний план
для 5-6 класів (адаптаційний цикл базової середньої освіти)
закладів загальної середньої освіти,
що працюють за вальдорфською педагогікою
з навчанням українською мовою

Галузі знань	Предмети	5 клас		6 клас	
		за галузями	за предметами	за галузями	за предметами
Мовно-літературна освітня галузь	Українська мова	385	105	420	140
	Література (українська та зарубіжна)		105		105
	Мистецтво мовлення		35		35
	Англійська мова		70		70
	Німецька мова		70		70
Математична освітня галузь	Математика та основи інформатики	140	175	140	175
Інформатична освітня галузь		35		35	
Природнича освітня галузь	Природничі науки (інтегрований курс)	70	105	105	140
Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь		35		35	
Громадянська та історична освітня галузь	Історія (Україна і світ)	70	70	70	70
Технологічна освітня галузь	Технології (інтегрований курс)	105	105	105	105
Мистецька освітня галузь	Образотворче мистецтво	70	35	105	70
	Музичне мистецтво		35		35

Освітня галузь «Фізична культура»*	Фізична культура	105	70	105	70
	Евритмія		35		35
Разом без врахування варіативної складової		1015		1120	
Варіативна складова закладу освіти		70		70	
*без врахування фізкультури та евритмії (граничне навантаження)		980		1085	
Разом, включаючи варіативну складову		1085		1190	
Нормативні показники за стандартом	Фінансується	1085		1190	
	Граничне навантаження	980		1085	

**Перелік навчальних програм
базової середньої освіти
для закладів загальної середньої освіти,
що працюють за вальдорфською педагогікою**

№	Назва навчальної програми	Гриф <i>«Схвалено для використання в освітньому процесі»</i>	№ в Електронному каталозі надання грифів МОН України
1.	Українська мова для 5-9 класів (авт. Козак А. Г., Косовська М. О.)	3.0252-2022	253
2.	Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Яценко Т. О., Тригуб І. А.).	Наказ МОН України від 12.07.2021 № 795 3.0236-2021	240
3.	Мистецтво мовлення для 5-9 класів (авт. Ніколаєва-Малашкія Т. П.)	3.0377-2022	378
4.	Іноземна мова (Англійська) для 5-9 класів (авт. Волкова Т. П., Бузинарська М. В.)	3.0325-2022	327
5.	Іноземна мова (Німецька) для 5-9 класів (авт. Волкова Т. П., Бузинарська М. В.)	3.0325-2022	327
6.	Математика та основи інформатики для 5-6 класів (авт. Федоренко Т. А., Лиходід О. М.)	3.0317-2022	318
7.	Природничі науки (інтегрований	3.0383-2022	384

	курс) для 5-6 класів (авт. Москальова Т. В., Габович І. В.)		
8.	Історія (Україна і світ) для 5-9 класів (авт. Нечитайло Т. В., Атласюк Л. В.)	3.0364-2022	365
9.	Технології (інтегрований курс) для 5-9 класів (авт. Третьякова Л. К., Антипова Т. О., Кубрак Л. М., Пономарьова О. С., Захарченко О. М.)	3.0357-2022	358
10.	Образотворче мистецтво для 5-9 класів (авт. Єщенко Н. О., Косенко Д.Ю.)	3.0192-2022	193
11.	Музичне мистецтво для 5-9 класів (авт. Протасова С. Г.)	3.0345-2022	346
12.	Фізична культура для 5-9 класів (авт. Яненко К. П.)	3.0291-2022	293
13.	Евритмія для 5-9 класів (авт. Сушко О. В.)	3.0344-2022	345

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Олена Іванівна МЕЗЕНЦЕВА, кандидат педагогічних наук (PhD), заступник директора з НВР спеціалізованої школи-інтернату № 14 м. Києва з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу; співголова Асоціації вальдорфських ініціатив в Україні,

mrs.mezentseva@gmail.com

Данило Юрійович КОСЕНКО, кандидат мистецтвознавства (PhD), консультант з вальдорфської педагогіки, органічної архітектури та мистецтва; завідувач кафедри дизайну інтер'єру і меблів Київського національного університету технологій і дизайну,

danylo.kosenko@gmail.com

Прошито, пронумеровано, скріплено печаткою
23 (двадцять три) аркушів
Директор ХГ № 04
Іванія ФЕДОРЦІВА

